

УДК 336.7:330.3

<https://doi.org/10.31713/ve4202416>

JEL: D18, G20, G28, O16

Мельник Л. В. [1; ORCID ID: 0000-0003-3628-9160],

д.е.н., професор,

Кондрацька Н. М. [1; ORCID ID: 0000-0001-9103-6241],

к.е.н., доцент,

Дума В. Л. [1; ORCID ID: 0000-0002-6568-8884],

к.е.н., доцент

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ У КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті узагальнено підходи до трактування терміну «фінансова інклюзія», що включає також створення інституційного середовища для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами з метою стимулювання економічного відновлення країни та зменшення кризових явищ, викликаних воєнними діями. Дані, наведені у статті підтверджують наявний значний потенціал використання фінансових продуктів в Україні. Запропонована модель впливу фінансової інклюзії на відновлення економіки України включає також інституційні та неінституційні бар'єри розширення фінансової інклюзії та шляхи їх подолання.

Ключові слова: фінансова інклюзія; доступність фінансових послуг; використання фінансових продуктів; включеність до фінансової системи; інституційні та неінституційні бар'єри; розширення фінансової інклюзії.

Постановка проблеми. Згідно з дослідженнями Світового банку, фінансова інклюзія може бути поштовхом для досягнення семи із сімнадцяти цілей сталого розвитку. Саме розширення доступу до фінансових послуг може допомогти у боротьбі із бідністю та сприяти спільному процвітання. Сьогодні на міжнародних форумах, таких як Група двадцяти (G-20), фінансова інклюзія є однією із пріоритетних тем. На національному рівні близько двох третин регуляторних та наглядових органів тепер мають завдання сприяти фінансовій інклюзії. Останніми роками близько 50 країн встановили офіційні цілі та завдання у цій важливій сфері [1].

Підвищений інтерес свідчить про глибше розуміння важливості фінансової інклюзії для економічного та соціального розвитку. Це відображає зростаюче усвідомлення того, що доступ до фінансових послуг відіграє ключову роль у розвитку фінансової системи. Саме

тому, ми розглядаємо розширення фінансової інклюзії як один із важливих факторів відновлення економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова інклюзія стала об'єктом ґрунтовного дослідження таких міжнародних інституцій як World Bank (WB) [1], United Nations Organization (UNO) [3], The Center for Financial Inclusion (CFI) [4], Consultative Group to Assist the Poor (CGAP) [5]. Чимало уваги дослідженню питань поглиблення фінансової інклюзії присвячує Національний банк України [2; 6; 14]. Дослідженням проблем, пов'язаних з фінансовою включеністю займаються багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, вивчення впливу фінансової інклюзії на економіку країни знайшло відображення у публікаціях Вана Д. Т. Т., Ліна Н. Х., Ганніга А., Янсена Ш., Пітера Дж. Моргана, Винник Р., Тимківа А., Сидор Г. та інших. Однак, визнаючи фундаментальний внесок названих науковців у розвиток економічних досліджень, можна відзначити, що фінансова інклюзія як важливий інструмент відновлення фінансової та економічної системи України досі залишаються малодослідженим напрямом фінансової науки.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних положень та формування практичних рекомендацій щодо поглиблення фінансової інклюзії у контексті відновлення економіки України.

Виклад основного матеріалу. Одна із цілей Стратегії розвитку фінансового сектору України передбачає, що фінансова система повинна працювати на відновлення країни, а серед основних передумов реалізації цієї цілі названо формування відповідального та інклюзивного фінансового сегменту [2]. Отже, розширення фінансової інклюзії виступає вагомим фактором розвитку та відновлення країни.

Поняття фінансової інклюзії є відносно новим поняттям, що з'явилося у 90х роках минулого століття і трактується досить широко (таблиця). Як бачимо, світові фінансові інституції багато уваги приділяють доступності фінансових послуг та формальному включенню малозабезпечених верств населення та малого бізнесу до фінансової, насамперед банківської системи країни. Національний банк України, який також долучився до світових тенденцій, розглядає це поняття крізь призму власних регуляторних повноважень.

Таблиця

Підходи до трактування поняття «фінансова інклюзія»

Автор/Джерело	Трактування поняття
United Nations Organization (UNO) [3]	Означає стале надання доступних фінансових послуг, що інтегрують малозабезпечених у формальну економіку. Інклюзивна система включає широкий спектр фінансових послуг, які забезпечують можливості для доступу до коштів, їх переміщення, накопичення капіталу та зниження ризиків
World Bank (WB) [1]	Наявність доступу споживачів до фінансових послуг, що відповідають їхнім потребам, є прийнятними та надаються на постійній основі. У більш вузькому трактуванні визначається як частка осіб і підприємств, які користуються фінансовими послугами
The Center for Financial Inclusion (CFI) [4]	Фокусує увагу на тому, як фінансові послуги можуть зменшити вразливість населення, а також на подоланні системних перешкод, які заважають людям повноцінно брати участь у фінансовому секторі
Consultative Group to Assist the Poor (CGAP) [5]	Означає, що всі люди та бізнеси мають доступ до доступних і відповідальних фінансових послуг, які відповідають їхнім потребам, і можуть ефективно ними користуватися. До таких послуг належать платежі, заощадження, кредити та страхування
Національний банк України (НБУ) [6]	Створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності в суспільстві
Ганніг А., Янсен С. [7]	Спрямована на залучення населення, що перебуває поза банківською системою, до формальної фінансової системи, щоб надати їм можливість користуватися фінансовими послугами, такими як заощадження, платежі, перекази, кредити та страхування
Тимків А. О., Сидор Г. В. [8]	Процес, що передбачає кілька етапів для досягнення цілі максимального включення кожного члена суспільства у фінансову систему країни
Винник Р. [9]	Є сукупністю усіх можливих методів та інструментів, які застосовуються задля досягнення високого рівня розвитку фінансових послуг у відповідності до міжнародних стандартів

Серед науковців найбільш широке тлумачення цього терміну запропонувала Винник Р. Вона включає до фінансової інклюзії також «сукупність усіх можливих методів та інструментів, які застосовуються

зادля досягнення високого рівня розвитку фінансових послуг у відповідності до міжнародних стандартів». На її думку, фінансова інклюзія передбачає створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві [9].

Існує достатня кількість досліджень, які підтверджують стійкий зв'язок між рівнем фінансової інклюзії та економічним розвитком країни [7; 9; 10; 11; 12]. Найбільш часто дослідники використовують кореляцію між рівнем фінансової інклюзії та розміром ВВП. При цьому показники, що характеризують рівень фінансової інклюзії, суттєво відрізняються. Так, найпоширенішим показником, що визначає рівень фінансової інклюзії є частка дорослого населення, яка має розрахунковий рахунок. Окрім цього показника, про рівень фінансової інклюзії свідчать також кількість банківських відділень і банкоматів [11] та відсоток осіб, які користувались фінансовими послугами упродовж останнього року [1; 12] тощо.

Національний банк України для оцінки рівня фінансової інклюзії використовує наступні показники: знання щонайменше п'яти фінансових продуктів; придбання продукту упродовж останнього року; звернення до родини/друзів з проханням позичити гроші або взяти їх на зберігання; користування фінансовими продуктами на поточний момент; користування фінансовими продуктами, крім пенсії з солідарної системи, які забезпечать респондентам належні умови життя після досягнення пенсійного віку. Варто відзначити, що НБУ використовує також цілий ряд показників для діагностики рівня фінансової грамотності та фінансового добробуту [13].

За даними дослідження рівня фінансової інклюзії в Україні, проведеного у 2021 році, лише 79% опитаних знайомі із щонайменше п'ятьма фінансовими продуктами, що на 5% більше аналогічного показника у 2018 році (рис. 1). Як видно з рисунку, у 2021 році в Україні цей показник був вищим ніж у таких країнах, як Болгарія, Естонія, Північна Македонія, Перу, Малайзія, Індонезія, Колумбія. Водночас значення такого показника у вибірці країн ОЕСР становило 85%.

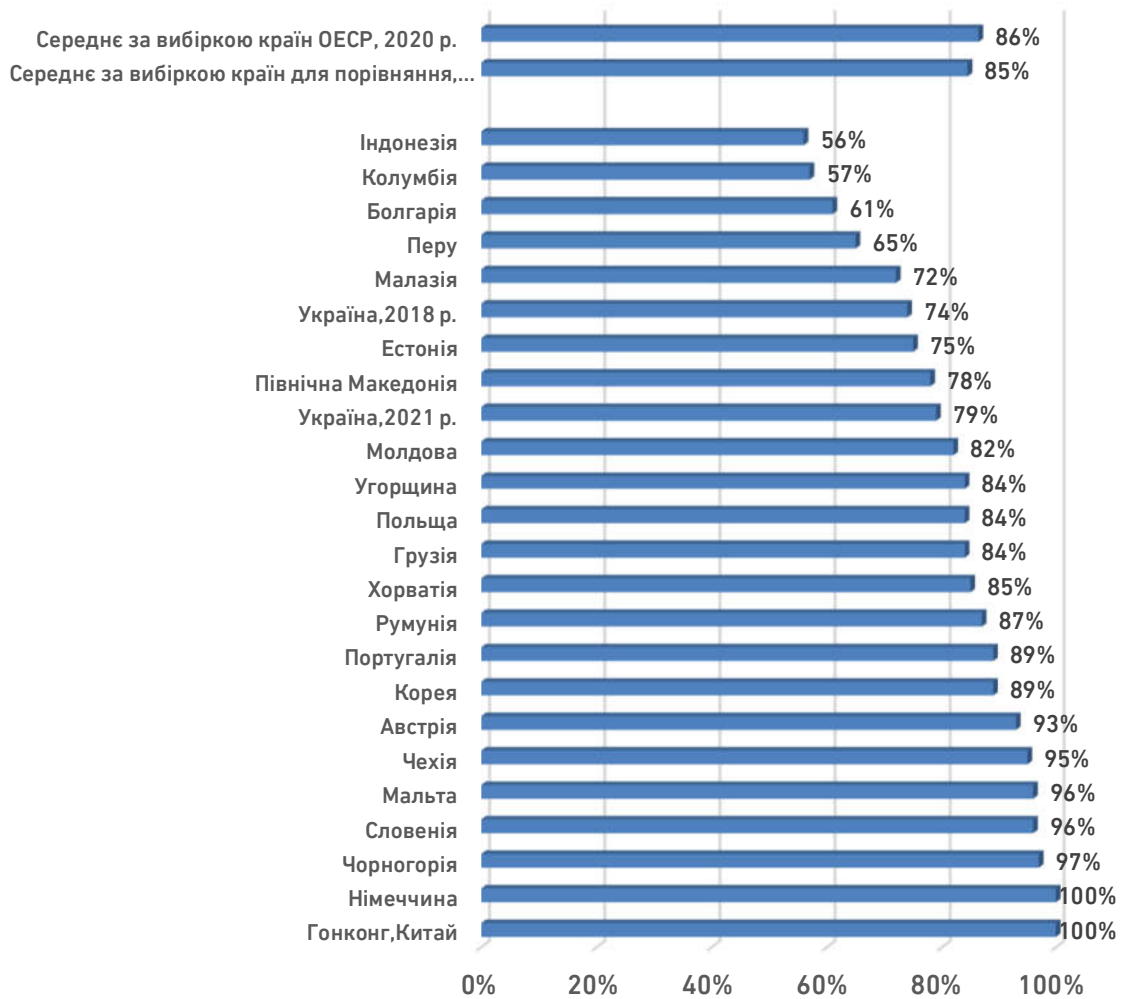

Рис. 1. Знання щонайменше п'яти фінансових продуктів у розрізі країн світу, % опитаних [13]

Це підтверджує наявний в Україні значний потенціал розширення кола послуг, що використовуються одним споживачем та залучення нових користувачів. Проте знати про фінансові продукти, не означає активно використовувати їх – лише 57% опитаних використовували фінансові продукти упродовж останніх двох років. На жаль, цей показник знизився на 3% у порівнянні із 2018 роком. Зменшення відбулось за рахунок менш активного використання кредитів, водночас використання платіжних сервісів зросло упродовж аналізованого періоду. Додатковим маркером, що вказує на необхідність розширення фінансової інклюзії, є показник, що відображає кількість респондентів, котрі зверталися до родичів чи друзів з проханням позичити гроші чи взяти їх на зберігання – 21%.

Що стосується видів фінансових послуг, якими найчастіше користуються, то на відміну від 2018 року, у 2021 лівова частка належала платіжним продуктам. Відсоток користувачів за даним видом послуг зріс за цей період на 24%. Частка користувачів кредитними послугами зменшилась із 41% у 2018 році до 29% у 2021 році. Дані процеси можна пояснити обмеженнями Covid-19 та непевністю, пов'язаною із пандемією.

В цілому, у 2021 році із 29% до 32% збільшилась частка споживачів, які користуються лише одним видом фінансових послуг, за іншими категоріями спостерігається негативна динаміка. Зокрема, із 19% до 15% зменшилась частка респондентів, що користуються двома фінансовими продуктами та з 12% до 10% – трьома і більше фінансовими продуктами. Водночас із 40% до 43% збільшилась частка осіб, які не користуються фінансовими послугами [13].

Як бачимо, питання розширення фінансової інклюзії постає досить гостро для України, особливо після початку повномасштабного вторгнення. Із початком активних бойових дій суттєво постраждала фінансова інфраструктура через руйнування та закриття нерентабельних відділень фінансових установ спричинених зменшенням щільності населення та зростанням витрат на утримання персоналу, забезпеченням безперебійної роботи та безпековими заходами. Через перебої із енергопостачанням знизився рівень доступності фінансових послуг на всій території країни. Крім того, розширилось коло соціально вразливих груп населення та осіб, які через соціально-економічні фактори втрачають можливість користуватися базовими фінансовими послугами.

За таких умов, розширення фінансової інклюзії стає необхідною складовою відновлення економіки України. Адже обмеження доступу до фінансових послуг для соціально вразливих груп населення і мікрокомпаній може поглиблювати нерівність та створювати пастки бідності, що негативно відобразиться на процесах відновлення. Навпаки, фінансова інклюзія є одним із ключових елементів для скорочення бідності та забезпечення сталого економічного і соціального розвитку (рис. 2).

Як бачимо, бар'єри поглиблення фінансової інклюзії можна умовно поділити на інституційні та неінституційні. Інституційні – пов'язані із системою формальних і неформальних норм, правил та інституцій, що забезпечують взаємодію із інституційною системою країни щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Неінституційні бар'єри є, по суті, неформальними і пов'язані

із наявністю укорінених традицій, звичаїв, норм фінансової поведінки та рисами економічної ментальності, що утруднюють доступ до фінансових послуг. Регулятори та фінансові інституції можуть у більшій мірі впливати на бар'єри, що відносяться до першої групи, тому розглянемо їх більш детально.

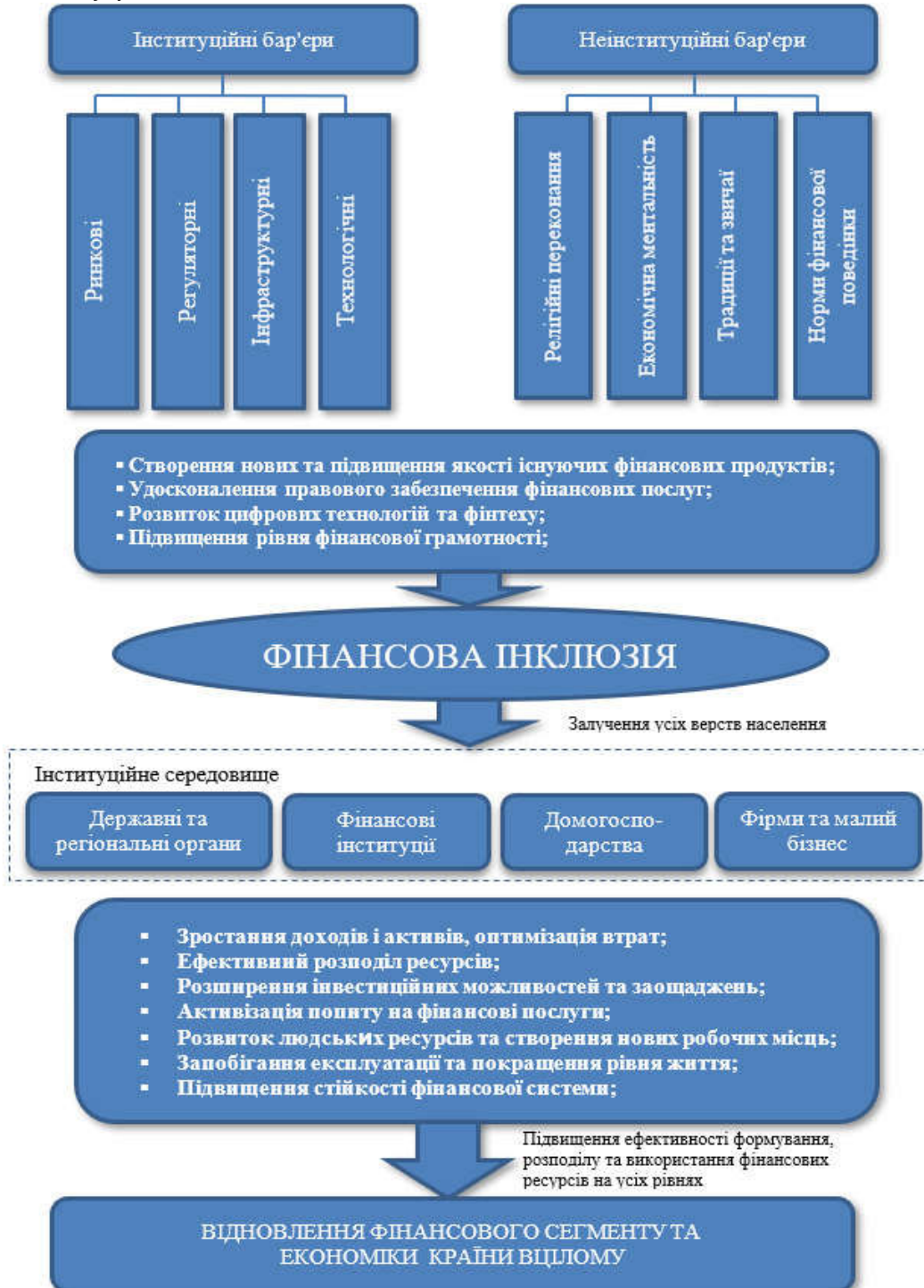

Рис. 2. Фінансова інклюзія у контексті відновлення економіки України

Ринкові фактори та обмеження пов'язані із дією законів попиту та пропозиції. Приміром фінансові установи можуть вважати економічно недоцільним надання окремих видів послуг, що користуються обмеженим попитом. Регуляторні бар'єри пов'язані із законодавчими обмеженнями. Насамперед до них належать вимоги до отримання окремих видів фінансових послуг, віддаленої ідентифікації клієнтів, фінансового нагляду та достатності капіталу. Інфраструктурні обмеження пов'язані з відсутністю належної мережі фінансових інституцій у віддалених чи важкодоступних регіонах. Технологічні фактори відображають розвиток сучасних технологій та рівень їх імплементації в країні. Використання сучасних фінансових технологій може виступати потужним інструментом, не лише для залучення нових учасників та верств населення, а й зниження вартості трансакції та підвищення якості фінансових послуг.

Усунення як інституційних, так і неінституційних бар'єрів, на нашу думку, можна домогтися шляхом:

- створення нових та підвищення якості існуючих фінансових продуктів;
- удосконалення правового забезпечення ринку фінансових послуг;
- розвитку цифрових технологій та фінтеху;
- підвищення рівня фінансової грамотності.

Підвищенню рівня якості фінансових послуг насамперед сприятиме посилення захисту прав споживачів. Домогтися цього на вітчизняному ринку можна шляхом впровадження принципів регулювання та нагляду за ринковою поведінкою, розширення спектру інформації, що оприлюднюється надавачем фінансових послуг, заборони на включення додаткових послуг та зміни істотних умов договору в односторонньому порядку тощо. Потребують удосконалення процеси ідентифікації клієнтів та роботи з цифровими документами. Важливим є також розширення цифрових платежів та цифрового кредитування, зниження вартості та усунення лімітів/порогів для трансакцій.

Розширити коло фінансових послуг для вітчизняних користувачів можна також за рахунок активізації використання таких інноваційних інвестиційних інструментів як краудфандинг та P2P-кредитування. Водночас, створенню нових видів фінансових послуг можуть сприяти регуляторні «пісочниці», що створюватимуть

спеціальне регуляторне середовище для інноваційних фінансових продуктів.

Розвиток цифрових фінансів є одним із пріоритетних напрямів, адже дозволяє використовувати сучасні гаджети для отримання доступу до фінансових послуг та фінтех-рішень. Розширенню фінансової інклюзії сприятиме також використання технологій штучного інтелекту. Саме завдяки ним можна підвищити ефективність оцінки позичальників, бізнес-ризиків чи управління особистими фінансами.

Зростання рівня фінансової грамотності населення не лише сприятиме усуненню неформальних бар'єрів, формуючи нові норми фінансової поведінки, а й сприятиме підвищенню рівня розуміння принципів роботи та можливостей використання фінансових інструментів, що зрештою позитивно вплине на функціонування усєї фінансової системи, її стійкість та можливості відтворення.

Висновки. Таким чином, поглиблення фінансової інклюзії позитивно вплине на діяльність усіх інституцій, оскільки дозволить залучити широкі верстви населення, а відтак і додаткові ресурси до фінансової системи країни та підвищення ефективності формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на усіх рівнях.

Насамперед варто відзначити, що зростання і розподіл доходів напряму залежить від можливостей індивідів та мікробізнесів заощаджувати та інвестувати. Так, завдяки розширенню доступу до фінансових інструментів населення може ефективніше розподіляти ресурси, покращуючи структуру своїх витрат, у тому числі на охорону здоров'я та пенсійне забезпечення. Активне використання фінансових послуг дає змогу людям накопичувати багатство через заощадження, інвестиції та придбання активів. У такий спосіб це дозволяє усунути економічну вразливість та підвищити загальну якість життя.

Розширення фінансової інклюзії відкриває також можливості для фінансування витрат на освіту та вибір професії. Наукові дослідження доводять [14], що доступ до початкових ресурсів впливає на вибір між підприємництвом і залишенням у статусі найманого працівника. Цей вибір визначає скільки індивіди можуть заощаджувати і які ризики готові брати, що у підсумку, не лише сприяє розвитку людського капіталу, а й підвищенню ділової активності.

Зрештою, підвищення доступності фінансування, як для споживчих, так і для виробничих потреб, сприятиме зростанню прибутковості існуючих бізнесів, створенню нових підприємств та

збільшенню кількості робочих місць. Саме це дозволить малому бізнесу в Україні виступити компенсатором та пом'якшити соціальні наслідки негативних тенденцій [15]. Це своєю чергою збільшуватиме надходження місцевих бюджетів, для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад. Отже, підвищення ділової активності у регіоні дозволить пом'якшити кризові явища, викликані повномасштабним вторгненням, сприятиме підтримці фінансової стабільності населення і розвитку економіки в цілому.

1. World Bank. Global Financial Development Report 2014: Financial Inclusion. Washington : DC, 2014. URL: <http://hdl.handle.net/10986/16238> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. Національний банк України. За підтримки USAID «Реформування фінансового сектору». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=11 (дата звернення: 01.10.2024).
3. United Nations. Digital Financial Inclusion International Telecommunication Union (ITU) issue brief series, inter-agency task force on financing for development, July 2016. United Nations. URL: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2016/01/Digital-Financial-Inclusion_ITU_IATF-Issue-Brief.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
4. The Center for Financial Inclusion (CFI). URL: <https://www.centerforfinancialinclusion.org/about-cfi/> (дата звернення: 01.10.2024).
5. Consultative Group to Assist the Poor. (CGAP). URL: <https://www.cgap.org/financial-inclusion> (дата звернення: 01.10.2024).
6. Фінансова інклюзія як драйвер економічного зростання: що потрібно робити державі, бізнесу та громаді. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-inklyuziya-yak-drayver-ekonomichnogo-zrostannya-scho-potribno-robiti-derjavi-biznesu-ta-gromadi> (дата звернення: 01.10.2024).
7. Hannig A., Jansen S. Financial Inclusion and Financial Stability: Current Policy Issues. *ADB Working Paper*. 259. Tokyo : Asian Development Bank Institute, 2010. URL: <http://www.adbi.org/working-paper/2010/12/21/4272.financial.inclusion.stability.policy.issues/>. (дата звернення: 01.10.2024).
8. Тимків А. О., Сидор Г. В. Фінансова інклюзія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/incluzsoc_2022_1_3 (дата звернення: 01.10.2024).
9. Винник Р. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714> (дата звернення: 01.10.2024).
10. Peter J. Morgan Central banks and financial inclusion. *Asia-Pacific Sustainable Development Journal*. 2022. Vol. 29. Issue 1. P. 67–101.
11. Van D. T. T., Linh N. H. The Impacts of Financial Inclusion on Economic Development: Cases in Asian-Pacific Countries. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2019. Vol. 22(1). P. 7–16. URL: <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0001> (дата звернення: 01.10.2024).
12. Achugamonu Bede Uzoma, Kehinde Adekunle Adetiloye, Olayinka Erin Financial inclusion as a strategy for enhanced economic growth and development. *The Journal of Internet Banking and Commerce*. 2017. Vol. 22 (S8). URL: https://www.researchgate.net/publication/323255566_FINANCIAL_INCLUSION_AS_A_STRATEGY_FOR_ENHANCED_ECONOMIC_GROWTH_AND_DEVELOPMENT (дата звернення: 01.10.2024).
13. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 : звіт за результатами дослідження Підготовлено Info Sapiens для DAI

Global LLC, Проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору» Вересень 2021 р. Київ, Україна. 68 с. **14.** Galor O., & Zeira J. Income distribution and macroeconomics. *The review of economic studies*. 1993. Vol. 60(1). P. 35–52. **15.** Kalchenko S., Trusova N., Hrybova D., Serhii B. The small and large business interaction within national economy's gross added value reproduction in Ukraine. *Oeconomia Copernicana*. Vol. 9 (3). P. 403–417.

REFERENCES:

1. World Bank. Global Financial Development Report 2014: Financial Inclusion. Washington: DC, 2014. URL: <http://hdl.handle.net/10986/16238> (data zvernennia: 01.10.2024).
2. Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy. Natsionalnyi bank Ukrainy. Za pidtrymky USAID «Reformuvannia finansovoho sektoru». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=11 (data zvernennia: 01.10.2024).
3. United Nations. Digital Financial Inclusion International Telecommunication Union (ITU) issue brief series, inter-agency task force on financing for development, July 2016. United Nations. URL: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2016/01/Digital-Financial-Inclusion_ITU_IATF-Issue-Brief.pdf (data zvernennia: 01.10.2024).
4. The Center for Financial Inclusion (CFI). URL: <https://www.centerforfinancialinclusion.org/about-cfi/> (data zvernennia: 01.10.2024).
5. Consultative Group to Assist the Poor. (CGAP). URL: <https://www.cgap.org/financial-inclusion> (data zvernennia: 01.10.2024).
6. Finansova inkluziia yak draiver ekonomichnogo zrostannia: shcho potribno robyty derzhavi, biznesu ta hromadi. Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-inklyuziya-yak-drayver-ekonomichnogo-zrostannya-scho-potribno-robiti-derjavi-biznesu-ta-gromadi> (data zvernennia: 01.10.2024).
7. Hannig A., Jansen S. Financial Inclusion and Financial Stability: Current Policy Issues. *ADB Working Paper*. 259. Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2010. URL: <http://www.adbi.org/working-paper/2010/12/21/4272.financial.inclusion.stability.policy.issues/> (data zvernennia: 01.10.2024).
8. Tymkiv A. O., Sydor H. V. Finansova inkluziia yak skladova vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. *Inkluziia i suspilstvo*. 2022. Vyp. 1. S. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/incluzsoc_2022_1_3. (data zvernennia: 01.10.2024).
9. Vynnyk R. Rozvytok finansovoi inkluzii v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2021. Vol. 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714> (data zvernennia: 01.10.2024).
10. Peter J. Morgan Central banks and financial inclusion. *Asia-Pacific Sustainable Development Journal*. 2022. Vol. 29. Issue 1. P. 67–101.
11. Van D. T. T., Linh N. H. The Impacts of Financial Inclusion on Economic Development: Cases in Asian Pacific Countries. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2019. Vol. 22(1). P. 7–16. URL: <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0001> (data zvernennia: 01.10.2024).
12. Achugamonu Bede Uzoma, Kehinde Adekunle Adetiloye, Olayinka Erin Financial inclusion as a strategy for enhanced economic growth and development. *The Journal of Internet Banking and Commerce*. 2017. Vol. 22 (S8). URL: https://www.researchgate.net/publication/323255566_FINANCIAL_INCLUSION_AS_A_STRATEGY_FOR_ENHANCED_ECONOMIC_GROWTH_AND_DEVELOPMENT (data zvernennia: 01.10.2024).
13. Finansova hramotnist, finansova inkluziia ta finansovyi dobrobut v Ukraini u 2021 : zvit za rezultatamy doslidzhennia Pidhotovleno Info Sapiens dlia DAI Global LLC, Proektu USAID «Transformatsiia finansovoho sektoru» Veresen 2021 r. Kyiv, Ukraina. 68 s.
14. Galor O., & Zeira J. Income distribution and macroeconomics. *The review of economic studies*. 1993. Vol. 60 (1). P. 35–52.
15. Kalchenko S., Trusova N., Hrybova D., Serhii B. The

small and large business interaction within national economy's gross added value reproduction in Ukraine. *Oeconomia Copernicana*. Vol. 9 (3). P. 403–417.

Melnyk L. V. ^[1; ORCID ID: 0000-0003-3628-9160],

Doctor of Economics, Professor,

Kondratska N. M. ^[1; ORCID ID: 0000-0001-9103-6241],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Duma V. L. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-6568-8884],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine*

FINANCIAL INCLUSION IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY

The article provides a detailed analysis of approaches to determining the impact of financial inclusion on a country's financial and economic system. It emphasizes that financial inclusion involves not only the accessibility of financial services but also the creation of an institutional environment to engage all population segments and businesses to use various financial services. These aims to stimulate the country's economic recovery and mitigate the crises caused by military actions.

The data presented in the article highlight the significant potential for expanding financial inclusion in Ukraine. However, the current level of financial inclusion is considerably lower than that in OECD countries according to numerous parameters. The primary barriers to enhancing financial inclusion are divided into institutional and non-institutional ones. Institutional barriers are associated with the system of formal and informal norms, rules, and institutions that ensure interaction with the country's institutional system regarding the formation, allocation, and use of financial resources. These include market, regulatory, infrastructural, and technological constraints. Non-institutional barriers are informal and associated with entrenched traditions, customs, norms of financial behavior, and characteristics of economic mentality that hinder access to financial services.

To overcome these barriers, the article proposes: developing new and improving existing financial products, enhancing the legal framework of the financial services market, advancing digital technologies and fintech,

increasing the level of financial literacy. Finally, these measures will contribute to increasing income and assets, optimizing expenses, improving resource allocation, expanding investment opportunities and savings, boosting demand for financial services, fostering human capital development, creating new jobs, raising the living standards, and enhancing the resilience of Ukraine's financial system.

Keywords: financial inclusion; accessibility of financial services; use of financial products; inclusion in the financial system; institutional and non-institutional barriers; expansion of financial inclusion.

Отримано: 14 грудня 2024 року
Прорецензовано: 19 грудня 2024 року
Прийнято до друку: 20 грудня 2024 року